

Tim Judah

Det nya normala i Ukraina

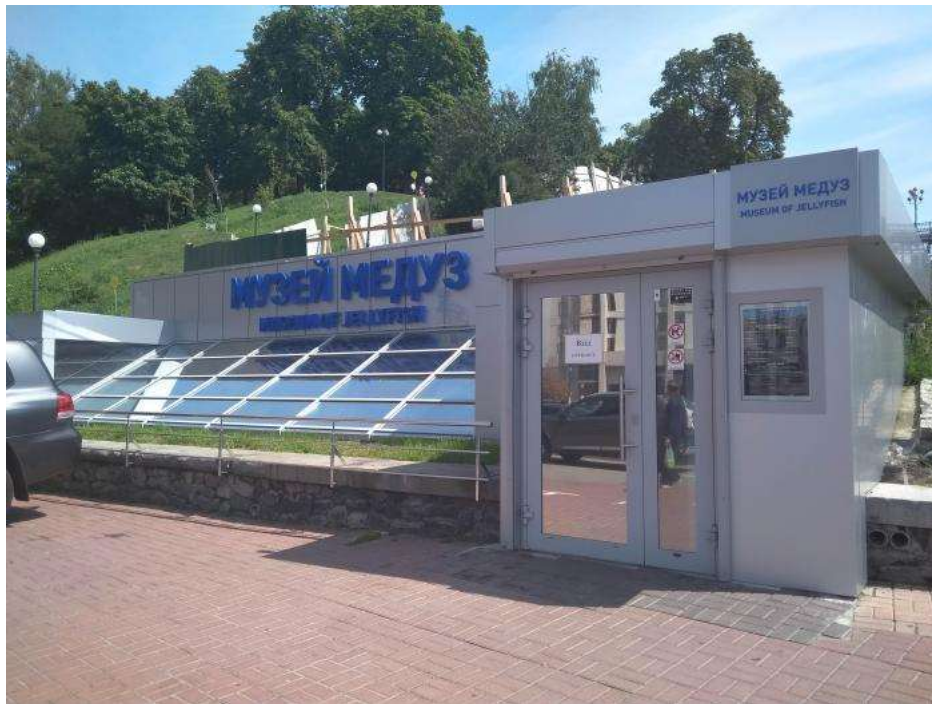
Ur *Europe Sans Frontières*, 1 juli 2023 och *New Politics**

Från *New York Review of Books*, 5 oktober 2023 (artikeln färdigställdes 6 september)

Om författaren: Tim Judah är en brittisk författare och politisk analytiker, som bl a varit fast medarbetare i *The Economist*. Under åren 2000-2008 författade han flera böcker om Balkan. Och sedan 2014 har han skrivit ett stort antal artiklar om Euromajdanrevolutionen och kriget i Donbass, samt boken samt *In Wartime: Stories from Ukraine* (Allen Lane, 2015).

Långt från fronten verkar livet pågå som tidigare. Men Ukraina har genomgått djupa förändringar.

Den 8 augusti var jag på manetmuseet i Kyiv. Tidigare när jag varit i staden har det varit stängt på grund av kriget. Nu har det öppnat igen. I mörkret flöt de fantastiska varelserna omkring i de stora vattenbehållarna medan par, vänner och familjer lugnt strosade runt och tittade på dem. I Charkiv, i östra Ukraina nära gränsen till Ryssland, har också Halvtimmes-kaféet, där jag suttit och arbetat några dagar strax före den fullskaliga ryska invasionen den 24 februari 2022, öppnat igen.

Manetmuseet i Kyiv

Den 20 augusti blev jag uppringd av en utländsk tv-kanal som ville höra vad jag visste om en rysk robotattack mot Chernihiv i norra Ukraina dagen innan då sju personer dödats, bl a en sexåring. Jag befann mig i Uzjgorod, i västra Ukraina, och den kvällen var jag på filmfestivalen Susidiv. I en kortfilm med namnet *Musikfestivalen i Charkiv genomfördes verkligen*, manus och regi av tjugofemårige Vjatjeslav Turjanytsja och inspelad i Uzjgorod, säger en mamma till sonen Serjozja, "Hörde du sirenerna idag?". Varpå han svarar, "Mamma, ingen

* <https://europe-solidaire.org/spip.php?article67463> resp. <https://newpol.org/review/the-war-in-ukraine/>

bryr sig om sirenerna längre.” På den vackra trädbekransade promenaden vid floden I Uzjgorod såg jag män utan armar eller ben eller i rullstolar på väg att återhämta sig från sina skador. Några barn sprang omkring och tiggde, men andra vara ute med sina föräldrar och kastade bröd till änder och svanar. Indiska studenter som åkt hem när invasionen startade hade kommit tillbaka och promenerade längs floden.

I början var det lätt att rapportera om kriget. När så mycket händer, när miljoner befinner sig på flykt, när de första raketerna börjar slå ner, skriver artikeln sig av sig självt, som journalister brukar säga. Men inte nu längre. Nu ramlar inte några självklara artiklar ner mitt för ögonen på dig.

Den skadade ryska ubåten (obs man har blurrat till bakgrunden för att försvåra lokalisering)

I början av juni inledde ukrainska styrkor en motoffensiv mot ryska ställningar i landets östra och södra delar. Nästan tre månader senare har de haft små framgångar i söder medan ryssarna gått till motattack i öster.¹ Under tiden undrar jag vem, förutom de allra mest intresserade, som intresserar sig för de händelserna eller bryr sig när bedömare, eller ”soffexperterna” som man nedsättande kallar dem i Ukraina, noterar att den ena eller andra sidan de senaste tjugofyra timmarna ”kan” ha uppnått en ”taktisk framgång” i den ena eller andra byn. Och så har vi de som följer utvecklingen på avstånd och som ringer mig och berättar att de läst artiklar om att folk festar i Kyiv och undrar, ”Varför är inte de karlarna vid fronten?” Bortsett från att armén kort och gott inte kan suga upp miljontals män är det också så att sjuutton månader efter invasionen har varje ukrainare, och varje ort i Ukraina, gått in i vad som kan kallas det nya normala.

¹ Det är inte längre en korrekt beskrivning, för under de senaste veckorna har ukrainska styrkor gjort stora framsteg i söder, och de ryska motattackerna i öster är ett minne blott (ukrainarna har även där gjort territoriella vinster – bl a återtagit Andriivka och Klisjtjivka). Dessutom har man gjort ett stort antal attacker på Krim och bl a svårt skadat landstigningsfartyget *Minsk* och ubåten *Rostov-na-Donu* i Sevastopol. Se fotot på den skadade ubåten efter den bogserats österut (troligen till Novorossijsk).

Och förutom områdena närmast fronten kan det, i varje fall på ytan, se misstänkt likt den vardag som rådde tidigare.

Men så är det inte.

Petro Jatsenko är romanförfattare med tio böcker bakom sig. Vi träffades när han tog mig runt ett ryskt krigsfångeläger. Under kriget är han talesman för det ukrainska regeringsorgan som både hanterar ryska krigsfångar i Ukraina och ukrainska i Ryssland. Senare berättade han hur kriget förändrat hans liv, men då syftade han inte på sitt arbete. Det är en berättelse som skapat en viss uppståndelse bland intellektuella i Ukraina. Jatsenko hade en tid gått och sneplat på Anastasia Levkova, också författare och vän till honom och hans hustru. När invasionen startade för hans fru, känd barnboks-författare, till Polen. Deras äktenskap var redan lite slitet. Han och Levkova satt på en parkbänk ”och vi hade inte ens kysst varandra”, säger hon. De hade ”varit tillsammans mentalt, men hade ingen relation”. De pratade om en gemensam framtid. Jatsenko hade redan talat om att skaffa barn. Han väntade sig bli mobiliserad och vem kunde då vara säker på om han över huvud taget skulle komma tillbaka. I så fall, svarade hon, ”måste vi skaffa barn!”. Det var ”nu eller aldrig”, sade han. Idag är deras dotter sex månader.

Men för Levkova inträffade ytterligare en stor händelse. I flera år hade hon arbetat på en roman om livet på Krim under tre decennier före den ryska annekteringen 2014. I början av invasionen upphörde bokutgivningen i Ukraina, precis som allt annat, men precis som allt annat har den börjat återhämta sig. Och inte helt överraskande vill ukrainarna läsa allt som kan hjälpa dem att förstå hur de hamnat i den nuvarande situationen. I april utkom hennes roman, *Det finns ett land bortom Perekop*, och har sålts i 8 500 inbundna ex, något som vore enormt i USA eller vilket som helst annat land i krig. (Utländska förläggare, notera detta!)

Nu bor Jatsenko och Levkova i en lägenhet i Kyivs förstäder. För bara några år sedan var området inte mer än en by. ”Där har vi den sista kon”, säger han och pekar när vi tar en promenad. Åren före invasionen fylldes lägenheterna av unga par. Efteråt har de flesta kvinnorna och barnen flytt (när ryssarna gick mot Kyiv hejdades de bara några kilometer bort), men många – men långt ifrån alla – är nu tillbaka. De flesta karlar mellan 18 och 60 får inte lämna landet. Det går inte att säga hur vanlig Jatsenkos och Lekovas kärlekshistoria är – ingen samlar uppgifter om sådant – men med säkerhet är det miljontals som varit med om samma känsla av ”nu eller aldrig”. Det går inte att mäta men det är vad folk talar om.

Medan jag satt och skrev på ett kafé vid floden i Uzjgorod fylldes det av familjer. Jag kunde gott förstå varför. Enligt FN:s högkommissarie för flyktingar finns mer än sex miljoner ukrainska flyktingar utomlands, 4,5 miljoner i Europa och 1,2 miljoner i Ryssland. Enligt Ella Libanova, chef för Ptoucha Institutet för Demografi och Samhällsstudier i Kyiv, är hälften kvinnor mellan tjugo och sextiofyra och en tredjedel barn och tonåringar. Med flyktingstatusen säkrad – framför allt inom EU och i Storbritannien – står det dem nu fritt att resa tillbaka till Ukraina och besöka sina män, partners och pappor som inte kan komma och träffa dem. Därför vimlar det av folk i Uzjgorod, på gränsen till Slovakien och nära Polen och Ungern, nästan omöjligt att hitta ett hotellrum där, för att inte tala om en tågbiljett. För många, kanske för de flesta, är det en lycklig återförening, men sexton månader av skilsmässa har också varit en prövning av banden för en del.

På chatfora online oroar sig kvinnor över att deras män glömt bort dem och hittat nya flickvänner. Män vid fronten oroar sig för att deras fruar och flickvänner på hemorterna, utomlands, eller i någon säkrare del av Ukraina kanske blivit föremål för någon annans blickar. En del kvinnor far hem, kanske mot bättre vetande, för att rädda sina relationer och familjer, som i många fall håller på att falla sönder. Min vän Kyrylo i Kyiv säger att mamman till hans barn är i Barcelona och har tagit barnen med sig. ”Jag tror hon hade en vän där, det var det som

fick henne att åka dit”, säger han. Hon har sagt till honom att hon aldrig tänker återvända. Men det är inte just hon som oroar honom. Hans två små barn, som han bara sett på skärm sedan invasionen började, har börjat lära sig katalanska och spanska. De kommer att växa upp till unga katalaner, utan honom.

Alla har något att berätta. Oleksiy, en konstnär i Uzjgorod, är precis tillbaka från en utflykt i bergen. Där stötte han på en kvinna han bott granne med före invasionen då hon åkte iväg med sina döttrar. Nu var hon på semester med en österrikare, helt uppenbart hennes pojkvän. Problemet är bara, säger Oleksiy, att hennes man, som han fortfarande bor granne med, inte vet något. ”Och hon vet att jag inte kommer att säga något”, säger han.

I Kyiv träffade jag Iryna Sjevereva, som är familjerådgivare online för splittrade familjer. Före invasionen, berättar hon, brukade hon säga att om ett par inte varit tillsammans i över ett år, eller sex till åtta månader ”utan fysisk kontakt, utan intima relationer” var det den kritiska punkten då folk ”började glömma bort varandra”. Krigets spänningar kan få saker att accelerera. Män som stridit, och sådana som upplevt kriget hemma, börjar förändras. Folk som haft intensiva, delade erfarenheter, som att tillbringa långa perioder i skyddsrum tillsammans börjar ha mer gemensamt med varandra än med en partner långt borta. Många som varit vid fronten återvänder med PTSD, posttraumatiska stressyndrom, och allt vad det för med sig. Att återuppbygga relationer kan vara svårt och i några fall omöjligt.

Under krig är det normalt att män och kvinnor lever åtskilda långa tider. Men det finns inslag i det ukrainarna varit med om som kan få långtgående konsekvenser som skiljer sig från tidigare krig. Ukrainska flyktingar i Europa har beviljats inte reguljär flyktingstatus, utan något långt bättre: de har fått omedelbar tillgång till socialförsäkringar och boställningsförmåner, de har rätt att arbeta, barnen får gå i skola och familjer får ofta språkundervisning. Men för många kvinnor inom medelklassen från stora städer som Kyiv är det helt klart ett steg nedåt att bo i en liten lägenhet i en förort till Dresden eller Aberdeen. En man berättade hur missnöjd hans svägerska blivit efter att ha fått en lägenhet i ett invandrarområde i en stad i Tyskland och inte fick skicka sina barn till en bra skola hon själv valt. Hon kände det som att hon tvingades bo i ett ”invandrarghetto” bland folk från länder som Syrien. När Irpin, den förort där ukrainarna hejdade det ryska angreppet på Kyiv, befriades i slutet av mars 2022 återvände hon till sin man och det stora huset där. Hon hade varit borta fyra månader.

Det är vanligt att det kommer som en överraskning att skolor i Ukraina är bättre än de som deras barn hamnar i. En annan orsak till missnöje är att tillgången på hälsovård är sämre i länder som Storbritannien. Beroende på var man kommer ifrån återvänder allt fler kvinnor från medelklassen. För många andra är upplevelsen av exilen något helt annat. Kanske kommer de från slitna småstäder, deras äktenskap var kanske inte så lyckade och kanske drack deras män lite för mycket. För dem är möjligheten att starta ett nytt liv i Tyskland eller Spanien, med alla sorters hjälp från myndigheterna, som en dröm som gått i uppfyllelse, säger Sjevereva. Till sin förvåning upptäcker de att den ekonomiska hjälp den kan få ofta uppgår till mer än vad de tjänade hemma. Oksana Forostyna, författare och förläggare, säger att deras nya tillvaro utgör ”ett steg uppåt socialt”.

Outtalat, men uppenbart, är också att det är ytterst osannolikt att något av de länder dessa kvinnor hamnat i, oavsett om det handlar om Väst eller Ryssland, någonsin kommer att kräva att de och deras barn återvänder hem när kriget är över. För det mesta har de utbildning och utgör en välkommen injektion av folk som kan bidra till att minska den kroniska bristen på arbetskraft. De har, till skillnad från många dåligt utbildade arabiska, afghanska eller afrikanska unga män som klivit i land från båtar på Medelhavet eller Engelska kanalen, relativt lätt att integreras i EU-länder och Storbritannien. I länder som Polen och Tjeckien går det ganska snabbt för dem att lära sig språket. I oktober kommer Polen att anordna en

folkomröstning i syfte att säga nej till en plan från EU på att omfördela tusentals icke europeiska migranter bland medlemsländerna. Polen kommer däremot definitivt inte att anordna någon om den bortemot en miljon ukrainare, som kommit till Polen efter invasionen och som nu innebär att antalet ukrainare där nu står av cirka två miljoner. Och många av dem tar villigt de jobb som polacker lämnat för att hitta arbete i Storbritannien eller på andra håll.

Idag satsar Ukrainas regering på att vinna kriget, men alla vet att efteråt kommer det att vara absolut nödvändigt att ta sig an Ukrainas gigantiska demografiska problem. Landets invånarantal hade minskat i decennier genom utvandring och ett av de lägsta födelsetalen i Europa. Ella Libanova vågar sig på en gissning att av dem som till en början for utomlands kan cirka 20 procent redan ha återvänt, men att – förstås beroende på utgången av kriget – bara hälften av dem som nu befinner sig utomlands någonsin kommer att återvända. Å andra sidan tror hon att efter kriget kommer uppemot 1,5 miljoner män att ansluta sig till sina partners och barn utomlands. Vadym Denysenko, chef för Framtidsinstitutet i Ukraina, skrev på Facebook att han var säker på att efter kriget kommer det att vara nödvändigt att bibehålla förbudet för män att lämna landet ”åtminstone ytterligare tre år. I annat fall kommer vi helt enkelt inte att kunna överleva som nation”. Detta ledde till en proteststorm. Andriy Pysjnyj, chef för Ukrainas centralbank, har sagt att trots alla de pengar andra länder satsat på att hjälpa flyktingar är det inte någon enkelriktad gata. Ukrainare utomlands har startat företag, de hade utbildning och deras arbetskraft och köpkraft var bra tillgångar för deras nya hemländer. ”På ett eller annat sätt måste vi nu hitta en ersättning för de människorna”, sade han. ”Och det kommer inte att bli någon lätt uppgift.”

Det är lätt att glömma hur stort Ukraina är. Den som följer nyheterna må vara förlåten för att tro att hela landet är krigshärjat. Inget kan vara längre från sanningen, även om säkerheten inte är hundra procentig någonstans. Missiler och drönare slår ner dagligen, men då risken för att dödas är statistiskt mycket liten, så struntar de flesta nu i flyglarm och uppmaningar att uppsöka skyddsrum. Givetvis skiljer sig det nya normala oerhört beroende på var man bor. Under tider av attacker mot Kyiv störs sömnen av explosioner och larm, men åtminstone till helt nyligen kom de flesta explosioner som kunde höras från när stadens luftvärnssystem sköt ner missiler och drönare. De kan förvisso fortfarande döda folk och orsaka skada när de ramlar ner. Det var så två personer dog på morgonen den 30 augusti under den hårdaste attacken mot huvudstaden på flera månader.

Kupjansk däremot ligger drygt sex kilometer från fronten, eller åtminstone gjorde den det när jag var där i slutet av juli. För att ta sig till den östra delen av staden, närmare frontlinjerna och därmed mer sårbar för ryskt artilleri, måste man ta sig över Oskilfloden på en ranglig provisorisk bro parallellt med den gamla, som förstördes i föl av ukrainska styrkor i ett misslyckat försök att bromsa den ryska framryckningen precis när invasionen inletts. Ryssarnas ockupation varade till september 2022. Nu är ryssarna på offensiven igen och många i Kupjansk fruktar att staden kan hamna i händerna på dem igen.

Natalija stod och rökte på trappan till sin affär i Kupjansk. ”På grund av granatbeskjutningen är det ingen skillnad mellan ockupationen och nuläget. Vi har vant oss vid att leva på det här sättet”, sade hon. Den 10 augusti beordrade de ukrainska myndigheterna civila att evakuera på grund av de ryska angreppen, som bl a gick ut på att förstöra den rangliga bron. Många vägrade för att de ansåg sig vara tryggare hemma än i skyddsrum och sovsalar. När jag var där var Internet svajigt, som i andra städer i regionen, vilket också innebar att online undervisningen för de barn som stannat kvar var lika svajig. Bara ett fåtal har några pengar,

armodet växer och många får klara sig på humanitära insatser. De som har en trädgård odlar grönsaker.²

Så ser det ut i de flesta mindre städerna och byarna nära den nära hundra mil långa fronten och gränsen i norr, som ryssarna dagligen beskjuter med granater. På sådana platser är hälsovården haltande och många lokala kliniker förstörda. Alice Morovská, en tjeckiska jag reste med tidigare, arbetar med den frivilliga hjälpgruppen Pjatychatky Bam för att ta med hjälppaket till Siversk, där bara cirka 10 procent är kvar av de 11 000 som bodde där före invasionen. ”De har bett om blöjor mot inkontinens” berättade hon. Och de var inte bara avsedda för de äldre: efter månader i kalla och fuktiga källarlokalerna har ett stort antal drabbats av kroniska urinvägsinfektioner.

Norr om detta krigsplågade och eländiga område vid fronten har vi Charkiv och här råder åter en annan form av det nya normala. Statsvetaren Natalija Zubar tror att 1,2 miljoner finns kvar av de 1,5 miljoner som bodde i staden före kriget. Tills de i september i fjol blev bortdrivna från utkanterna av staden bombade ryssarna den varje dag och befolkningen kan då ha minskat till under en halv miljon. Även om många återvänt tror Zubar att 200 000 från små och tidigare ockuperade städer och byar i regionen nu slagit sig ner i staden och sannolikt aldrig kommer att återvända hem, inte minst för att jordbruket i många områden blivit riskfyllt på grund av minor och projektiler som inte exploderat. Av det skälet verkar många av Charkivs förorter frodas. Men när natten faller ser man knappast några ljussken eller några bilar parkerade i centrum av staden. Många anser fortfarande att Charkiv ligger för nära Ryssland och alltför utsatt för missiler och drönare för att göra situationen lugn. Hit har också färre kvinnor från medelklassen och familjer återvänt än på andra håll.

Igor och Iryna Osron bor i Wien nu, men skulle vilja återvända till Charkiv. Paret driver flera skoaffärer och det är svårt för dem att sköta dem på så långt avstånd och under så lång tid. Igor pendlar fram och tillbaka, eftersom de har tre barn under arton tillhör han kategorin karlar med rätt att dessa. Men så fort den sjuttonårige sonen fyllt arton kommer det att vara slut på rätten att resa. Å andra sidan har deras yngre döttrar anpassat sig bra till skolgången i Wien. Vad göra då? Det är ett problem för deras verksamhet också. De flesta anställda i butiken var kvinnor och många av dem är nu utspridda på andra håll i landet eller utomlands. Om skolorna fortsätter att vara stängda i Charkiv och på andra ställen där de har butiker då måste de som stannat kvar och har småbarn stanna hemma och ta hand om dem och kan heller inte arbeta. Lyckligtvis börjar affärerna gå bättre, får jag veta, eftersom de säljer grova skodon: när jag ber Zubar ge exempel på hur tillvaron förändrats i Charkiv säger hon bara halvt om halvt på skämt, ”Numera ser man aldrig några damer i högklackat, de måste vara redo att springa och gömma sig om nödvändigt.”

Under den värsta tiden i mars i fjol såg jag ett fem våningars bostadshus i Pavlove Pole-distriktet i Charkiv, där hela fasaden skalats av efter ett missilangrepp. Det fick byggnaden att likna ett dockhus i naturlig storlek: allas möbler, kläder, böcker och andra ägodelar var fullt synliga. Nu har myndigheterna återställt fasaden och åter kopplat in gas, elektricitet och vatten, men ingen av de boende har ännu återvänt. En man som höll på med lite renovering i en av de kala lägenheterna sade att en orsak till att ingen återvänt var pengar. Ändå hade myndigheterna ställt pengar till förfogande för att reparera exteriören, men för kompensation för något som helst på insidan, som badrum och kök, var man tvungen att skicka in en lista med anspråk och då kanske man skulle kunna få något men först efter kriget. Det folk är oroliga för, sade han, är att om du gör något på egen hand kanske du aldrig får några pengar tillbaka.

² Hårda strider ägde rum i augusti. Men i början av september slog ukrainarna tillbaka den ryska attacken. Hotet mot Kupjansk (och Izium) är över.

Larissa Kremina, en sjuttiosexårig pensionerad arkitekt boende i byggnaden, sade att i varje byggnad fanns det femton lägenheter. När det var som värst kanske bara två eller tre av dem var bebodda, berättade hon, men nu var det sex. Folk är förstås rädda för nya attacker, sade hon. Sedan berättade hon en historia hon hört. I ett ockuperat område hade en rysk soldat frågat en kvinna, ”Hur var er tillvaro innan vi kom?” och på det hade hon svarat, ”Jag hade allt och sedan kom ni”.

För familjer med barn innebär det nya beslut om skolgång. Många från Charkiv som befinner sig på andra ställen i Ukraina eller utomlands skulle återvända om skolorna startade igen i fysisk bemärkelse. När invasionen inleddes övergick alla skolor, som precis börjat fungera efter Covid, till undervisning online. Nu hänger allt på regionen. Skolorna i Uzjgorod, som sluppit undan attacker, hålls öppna. På ställen som Kupjansk är nästan alla förstörda. I Charkiv uppstod en debatt i somras om det skulle räcka med att det fanns en källare, inte något riktigt skyddsrum, för att låta skolorna öppna igen. Jag besökte ett skolinternat för barn från regionen. I juli var det den enda med ett egentligt modernt skyddsrum, som enligt rektorn Valerij Polyvanni kostat 400 000 dollar. Han uppgav att av de trehundra eleverna skulle sjuttio inte återvända, endera för att de befann sig utomlands eller kommit in på skolor på andra håll, medan resten var delad mellan dem som tänkte återvända i september och dem som skulle fortsätta att studera där, men online.

Många elever utomlands har börjat kunna hantera ett nytt språk och vänja sig vid nya skolor, men har fortsatt att göra prov och arbeta online med sina gamla skolor för att kunna återvända, om det skulle bli möjligt. Jag pratade med mammor som sade att trots alla problem med undervisningen online ansåg de inte det ännu vara säkert för deras barn att återvända till sina skolor. När ryssarna avlossar missiler från det närliggande Belgorod på andra sidan gränsen tar det knappt en minut för den att slå ned och larmen kommer ofta igång först när de redan slagit ned. I Kyiv däremot kan det ta en kvart eller mer för missiler avlossade från Svarta havet att nå fram och för drönare än längre, därmed har man mer tid på sig att få ner barnen i skyddsrum.

Även vid fronten råder det nya normala. För ett halvår sedan brukade jag fråga soldater jag träffade om de hade blivit mobiliserade eller anslutit sig frivilligt. Alla sade att de var mobiliserade och att de meddelat rekryteringsofficerarna att de ville strida. Så är det inte längre. De som var villiga att strida har för länge sedan farit i väg för att göra det och många unga män som fyller arton i år befinner sig utomlands. Återstår att se hur många som kommer att komma tillbaka. I juli var jag en tid med soldaterna från 128:e Attack-bergsbrigaden, som har sin bas i Transkarpatien, men hade deltagit i strider på sydfrenten nära Zaporizjzja. I mitten av juni hade de befriat en by vid namn Pjatychatky. Inte så många stupade men antalet sårade var extremt högt. Och de soldater som nu övade för att ersätta dem var karlar som blivit mobiliserade.

Att motoffensiven går betydligt långsammare än man hoppats på har fått alla att inse att kriget inte kommer att vara över inom någon nära framtid. I Lyman vid fronten i öster träffade jag Andrey, musiker från Kyiv som nu var i armén. Han sade att moralen var god, men när jag frågade honom om han skulle beskriva den som ”dyster beslutsamhet” i motsats till den skyhöga eufori som rådde efter de framgångsrika offensiverna i Charkiv och Cherson kom det spydigt, ”Ja, inte skulle jag då kalla det någon glad beslutsamhet”. I början av invasionen var köerna långa utanför värvningskontoren. Nu får militären jaga efter fler soldater och allt oftare hörs det tal om att karlar fångats upp vid vägspärrar eller på sina arbetsplatser och enrollerats.

I den film den unge regissören från Uzjgorod, Vjatjeslav Turjanytsja, gjort finns en talande scen. Tjugofyraåriga Seryozja säger till sin mor, ”Mamma, jag vill vara vid fronten”. Hon

svarar att han redan gör tillräckligt och då replikerar han, ”Jag kan väl inte väva nät hela livet”, en syftning på de nät frivilliga tillverkar för att kamouflera militärfordon. ”Varför hela livet?”, svarar hon. ”Kriget kommer ju att vara slut snart.” Och sedan snäser hon till, ”Nu har vi talat nog ... Jag tänker inte låta dig fara, så är det bara” och tillägger att han skulle bara våga nämna något om detta till sin far.

Turjanytsja berättade att filmen till stor del är självbiografisk. När invasionen inleddes bodde han i Kyiv, men råkade vara hemma i Uzjgorod och blev kvar där då det kändes säkrare. Han var skuldmedveten över detta, sade han, eftersom hans vänner fortfarande var i Kyiv. Han berättade också att Seryozjas diskussion med mamman var en sammanfattning av många liknande han haft med sin egen mor:

Jag talade mycket med min mor om att jag hade skuldkänslor och om att jag ville åka till fronten, men när jag talade med henne kändes det som att det inte var något mer än ord. Det är därför Seryozja är så osäker och tveksam. Han har skuldkänslor och hans mor älskar honom så mycket att hon inte står ute med tanken på att se honom fara till fronten och att hon kanske ska förlora honom.

Den scen Turjanytsja fångat i sin film har utspelats i många hem runt om i landet.

Miljontals som inte blivit mobiliserade har hittat andra sätt att stödja armén på. Framför allt har de gett pengar till att finansiera drönare eller annan utrustning. Men en del har bestämt sig för att de inte vill strida. I Uzjgorod träffade jag tjugofemåriga Viorel. Han sade att han alltid varit allergisk mot allt militärt och att han inte stod ut med att ha någon som gav honom order: ”Jag vill bara inte höra talas om det.” Kunde det bero på att han kommer från den rumänska minoriteten i Ukraina och därför inte fullt ut identifierade sig med den kamp landet står inför? Inte det minsta, sade han. Även om han hade vuxit upp i Rumänien och det blivit krig där skulle han ha vägrat gå med. Vi samtalande länge. Av cirka tio vänner hade sex lämnat landet. Trots sin bestämda uppfattning medgav han skamset att det var för att andra var vid fronten ”som vi kan ta oss ett glas här och nu”. När vi reste oss för att gå blev jag förvånad över att han tackade mig. ”Det här har varit som terapi”, sade han. ”Jag kan inte tala om det här med någon här för man vet aldrig hur de kommer att reagera.”

Jag nämnde för statsvetaren Jevgen Hlibovytskyj vad jag varit med om och han höll med om att på ytan kunde allt verkligen ”förefalla normalt ... eller kanske snarare vardag”. Men just nu är det enda tillvaron folk har och ”du förstår, det går inte att stänga av kriget, koppla av, och sedan återvända till det”.

[*Artikeln var klar 6 september, 2023*].

Lästips

[Jonas Sjöstedt i Ukraina - artikelsamling](#) (augusti 2023)

Laurent Geslin: [Demografisk katastrof väntar Ryssland och Ukraina](#) (december 2022)

Tim Judah: [Ukraina och återuppbyggnaden](#) (februari 2023)

Ashley & Alona Liasheva: [Den ukrainska vänstern står inför en dubbel utmaning](#) (mars 2023)

Célia Mebroukine: [Mot kriget och liberala reformer – ukrainska fackföreningar på två frontavsnitt](#) (juni 2023)

Artem Tidva: [Om Sotsialnyi Ruch \(intervju\)](#) (juni 2023)

Éric Toussaint: [Ukraina binds till västmakterna genom ekonomisk skuldsättning](#) (juni 2023)

Yuliya Yurchenko: [Ukraina: Demokratisk socialism eller barbari?](#) (juni 2023)